

ISSN 1452-7367
Vol. 10, br. 1. 2011.

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU
IZDAVAČKI CENTAR - CIDD

**SPECIJALNA EDUKACIJA
I REHABILITACIJA**

**SPECIAL EDUCATION
AND REHABILITATION**

1

Beograd, 2011.

Izdavač
Univerzitet u Beogradu
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
Visokog Stevana 2, Beograd
Izdavački centar - CIDD

Za izdavača
Prof. dr Jasmina Kovačević, dekan

Glavni i odgovorni urednik
Doc. dr Vesna Vučinić

Uređivački odbor

Prof. dr Milica Gligorović	Prof. dr Svetlana Slavnić
Prof. dr Nadica Jovanović-Simić	Prof. dr Danijela Ilić-Stošović
Prof. dr Vesna Žunić-Pavlović	Mr Slobodanka Antić

Međunarodni uređivački odbor

Doc. dr Mira Cvetkova-Arsova, Univerzitet u Sofiji „St. Kliment Ohridsky”, Bugarska, Prof. dr Igor Leonidovič Trunov, Akademik Ruske akademije prirodnih nauka, Rusija, Prof. dr Zora Jačova, Univerzitet „Sv. Kiril i Metodije” Skoplje, Makedonija, Prof. dr Viviana Langher, Univerzitet „La Sapienza”, Rim, Italija

Prof. dr Tina Runjić, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska
Dr Ingrid Žolgar Jerković, Univerzitet u Ljubljani, Slovenija
Prof. dr Vassilis Argyropoulos, Univerzitet u Tesaliji, Grčka

Jezička redakcija teksta
Mr Maja Ivanović

Prevodilac za engleski jezik
Maja Ivančević Otanjac

Sekretar redakcije
Sanja Ćirić

Tiraž
200

Štampa
„Planeta Print”, Beograd

ISSN 1452-7367

Časopis izlazi četiri puta godišnje. Od 2010. godine u finansiranju časopisa učestvuje Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

Beograd, Visokog Stevana 2, 2920 451,
Email: pdnauka@fasper.bg.ac.rs

Publisher:
University of Belgrade
Faculty of Special Education and Rehabilitation
Visokog Stevana 2, Belgrade
Publishing Center - CIDD

For the Publisher
Prof. Jasmina Kovačević, PhD, Dean

Editor-in-Chief
Doc. Vesna Vučinić, PhD

Editorial Board
Prof. Milica Gligorović, PhD Prof. Svetlana Slavnić, PhD
Prof. Nadica Jovanović-Simić, PhD Prof. Danijela Ilić-Stošović, PhD
Prof. Vesna Žunić-Pavlović, PhD Slobodanka Antić, MA

International Editorial Board
Doc. Mira Cvetkova-Arsova, PhD, Sofia University „St. Kliment Ohridsky”,
Bulgaria, Prof. Igor Leonidovič Trunov, PhD, Academician of the Russian Academy
of Natural Sciences, Russia, Prof. Zora Jačova, PhD, University „St. Cyril and
Methodius”, Macedonia, Prof. Viviana Langher, PhD, University „La Sapienza”,
Roma, Italy, Prof. Tina Runjić, PhD, University of Zagreb, Croatia, Ingrid Žolgar
Jerković, PhD, University of Ljubljana, Slovenia, Dr Vassilis Argyropoulos, PhD,
University of Thessaly, Department of Special Education, Greece

Serbian Proofreading
Maja Ivanović, MA

Translation into English
Maja Ivančević Otanjac

Secretary
Sanja Ćirić

Number of copies: 200

Printed by:
„Planeta Print”, Belgrade

ISSN 1452-7367

Published four times a year. Financial support since 2010: Ministry of Science and
Technological Development of the Republic of Serbia

Belgrade, Visokog Stevana 2, +381 11 2920 451,
Email: pdnauka@fasper.bg.ac.rs

SAOPŠTENJA

Олга САФОНОВА ЯКОВЛЕВНА¹
*Centar za psihološko-medicinsko-socijalno praćenje
„Novo-Peredelkino”, Moskva, Rusija*

KOREKTIVNI RAD U SISTEMU OPŠTEG OBRAZOVANJA U RUSIJI²

Zapadni okrug grada Moskve je jedan od 10 okruga dvadesetmilionske prestonice ruske države. U ovom okrugu živi oko 107 hiljada dece, od čega 72% (76.680) dece školskog i 28% (30.000) predškolskog uzrasta.

Poslednjih godina je uočen porast broja dece sa smetnjama u razvoju. U Moskvi, kao i u celoj Rusiji, više od jednog veka postoji uspešan rad specijalnih obrazovnih ustanova. Delatnost ustanova specijalnog obrazovanja za podršku deci sa smetnjama i oštećenjima dugo vremena je bila integralni deo sistema obrazovanja. Za obuku ove dece postoji razgranati diferencirani sistem specijalnog (korektivnog) obrazovanja, koji uključuje osam vidova obrazovnih ustanova: kompenzatorne predškolske obrazovne ustanove ili specijalne (korektivne) grupe pri redovnim predškolskim obrazovnim ustanovama; škole za decu sa smetnjama vida, sluha, sa motoričkim smetnjama; za decu sa teškim smetnjama govora i intelektualnog razvoja. U ovim školama postoji poseban program, na čijoj realizaciji sa decom rade učitelji-defektolozi (logopedi, surdopedagozi, tiflopedagozi i oligofrenopedagozi).

U Zapadnom okrugu stvoren je integrisan obrazovni sistem. Specijalne (korektivne) obrazovne ustanove su uključene u obrazovni sistem Okruga i obuhvataju najrazličitiji spektar smetnji u razvoju. U

1 E-mail: cpmss.np@mail.ru, Государственное образовательное учреждение, Центр психолого-медико-социального сопровождения, „Ново-Переделкино”, Москва

2 Rad je saopšten na naučno-stručnom skupu Dani defektologa Srbije „Reforma vaspitno-obrazovnog sistema u sklopu postojećih sistemskih inkluzivnih procesa”, Subotica, 12-14. januar. 2011. godine.

ovom trenutku, samo u našem Okrugu funkcionišu sledeći vidovi specijalnih obrazovnih ustanova:

- 60 kompenzatornih i kombinovanih predškolskih ustanova;
- 2 specijalne korektivne osnovne škole – obdaništa za nagluvu i slabovidu decu;
- 2 kompleksa „Osnovna škola - obdanište” za decu sa smetnjama govora i vida;
- 2 specijalne (korektivne) osnovne škole za decu sa smetnjama u intelektualnom razvoju;
- škola-internat i specijalna korektivna osnovna škola za decu sa smetnjama u motoričkom razvoju;
- za decu sa smetnjama u razvoju otvorene su i škole koje realizuju kućno obrazovanje (3 škole);
- specijalna opšteobrazovna škola otvorenog tipa za decu sa smetnjama u ponašanju;
- za decu koja imaju teškoće u usvajanju akademskih znanja i veština, u redovnim školama postoje razredi kompenzatornog školovanja (57 razreda)

Objedinjavanje aktivnosti specijalnih obrazovnih ustanova ostvaruje psihološko-medicinsko-pedagoška komisija (PMPK). Tokom jedne školske godine, PMP Komisija Okruga, radi upisa dece u obdaništa i kompenzatorne grupe, dobija više od 2500 prijava od strane roditelja dece predškolskog uzrasta.

Pravo svakog deteta na obrazovanje proklamovano je Univerzalnom deklaracijom ljudskih prava. Svaki čovek sa bilo kojim umnim ili fizičkim nedostatkom ima pravo da izrazi svoje želje u vezi sa svojim obrazovanjem, u meri u kojoj je to u skladu sa njegovim mogućnostima. Roditelji imaju neotuđivo pravo da budu uključeni u donošenje odluka o načinu obrazovanja koji će u najvećoj meri da zadovolji potrebe njihove dece. U poslednje vreme, izvestan broj roditelja ispoljava težnju da se njihova deca sa invalidnošću i smetnjama u razvoju školuju u opšteobrazovnim ustanovama.

Rad na implementaciji inkluzivnog obrazovanja i pripremi ustanova za obrazovanje dece sa invalidnošću i smetnjama u razvoju se sprovodi u Zapadnom okrugu od 2001. godine.

U Okrugu živi 2843-oje dece sa ometenošću, uzrasta od rođenja do 23 godine. U obrazovnim ustanovama se obučavaju i vaspitavaju

deca sa ometenošću, uzrasta od 3 do 18 godina – 1688-oro dece (1,4% od ukupnog broja dece), i to 1282 (1%) deteta školskog uzrasta i 406-oro (0,4%) dece predškolskog uzrasta. Korektivno-rehabilitacionu, socijalnu pomoć deci sa smetnjama u razvoju, sprovodi 90 obrazovnih ustanova, od čega 10 psihološko-medicinsko-socijalnih centara i 22 ustanove dopunskog obrazovanja.

U školskoj 2010/2011. godini u sistem inkluzivnog obrazovanja je uključeno:

- 47-oro dece sa oštećenjem sluha, i to troje dece predškolskog i 44-oro školskog uzrasta;
- 69-oro dece sa oštećenjem vida, i to 11-oro dece predškolskog i 58-oro školskog uzrasta;
- 224-oro dece sa cerebralnom paralizom, i to 58-oro dece predškolskog i 166-oro školskog uzrasta;
- 20-oro dece sa Daunovim sindromom, i to 11-oro dece predškolskog i 9-oro školskog uzrasta.

Tokom planiranja rada na adaptaciji okruženja, osnovna orijentacija počiva na podacima o zastupljenosti dece sa ometenošću, u prvom redu one koja imaju senzorna i motorička ograničenja. Zastupljenost dece sa ometenošću ne varira značajno više od 10 godina.

Inkluzivni oblik obrazovanja, korektivni rad i rehabilitacija dece sa ometenošću, kao i adaptacija okruženja, neophodni su i sami po sebi opravdani. Međutim, za jačanje i dalji razvoj inkluzivnog obrazovanja, kao i za unapređivanje sistema učenja na daljinu, potrebna je odgovarajuća zakonodavna baza, koja u ovom trenutku u našoj sredini ne postoji.

U Zapadnom Okrugu inkluzija se zasniva na efektivnom korišćenju potencijala opšteobrazovnih ustanova, tj. sprovodi se organizovano, kao proces podrške i monitoringa.

Međutim, inkluzivno obrazovanje u Okrugu tek počinje da se uvodi i susreće se sa određenim problemima:

- saradnja raznih institucija: zdravstvene zaštite, socijalne zaštite i obrazovanja;
- materijalno-tehnički uslovi; izgradnja novih obrazovnih objekata ne uvećava procenat ustanova prilagođenih potrebama dece sa ometenošću. Do današnjeg dana gradnja škola i obdaništa vrši se po već razrađenim tipskim projektima, ne uzimajući u obzir njihove interese i prava;

- nedovoljna definisanost pojmovnog okvira inkluzije, pitanja tolerancije;
- nedovoljna uključenost roditelja u korektivno-rehabilitacioni proces deteta sa smetnjama u razvoju;
- odsustvo razmene informacija među obrazovnim ustanovama;
- obezbeđivanje kadrova za rad u službama podrške deci sa smetnjama u razvoju;
- problem integracije dece sa smetnjama u razvoju u opšteobrazovne ustanove;
- podizanje nivoa svesti o potrebama dece sa smetnjama u razvoju i inkluzivnom obrazovanju uz pomoć sredstava javnog informisanja.

Priprema za inkluzivno obrazovanje u Zapadnom okrugu se realizuje u sledećim segmentima:

- priprema materijalne i kadrovske baze opšteobrazovnih ustanova;
- integracija dece sa smetnjama u razvoju korišćenjem resursnih centara Okruga;
- korišćenje resursa ustanova dopunskog obrazovanja u procesu integracije dece sa smetnjama u razvoju u vršnjačko okruženje;
- uvođenje modela profesionalne orijentacije i podrške deci sa smetnjama u razvoju;
- naučno-istraživački rad u sferi sprovođenja inkluzivnog obrazovanja.

Priprema materijalne i kadrovske baze opšteobrazovnih ustanova

Priprema materijalne baze:

- u periodu od 2001. do 2010. godine u Okrugu je prilagođeno 169 ustanova, od čega u potpunosti 21;
- za decu sa cerebralnom paralizom su obezbeđeni mobilni liftovi-stepenice, ulazne rampe sa potpornim držačima, bazeni i dr.; u cilju poboljšanja efikasnosti dijagnostike, tretmana i korekcije poremećaja lokomotornog aparata kod dece, obezbeđeni su vertikalizatori, Grosovi trenažeri, kreveti za masažu, oprema za magnetoterapiju i sl.;

- sva deca sa oštećenjem sluha su opremljena slušnim aparatima, a obrazovne ustanove za ovu decu raspolažu neohodnom opremom za pojačavanje zvuka;
- za decu sa oštećenjem vida kabineti su opremljeni savremenim oftalmološkim aparatima, opremom za senzornu stimulaciju, a postoje i kabineti za korektivne vežbe psihomotorike, kompjuterska tehnika i druga savremena nastavna sredstva.

Obrazovne ustanove raspolažu informatičkom opremom, kabinetima LEGO, opremom za senzornu stimulaciju. Takođe poseduju 19 prevoznih sredstava namenjenih prevozu osoba sa ometenošću.

Priprema kadrova:

U Moskvi se obrazuju pedagozi u 5 državnih visokoobrazovnih ustanova. Pored bazičnog pedagoškog obrazovanja, stručnjaci mogu da se usavršavaju u oblastima „Osnove konduktivne pedagogije” i „Tehnološka škola tutorstva”, u cilju ostvarivanja kvalifikacija za rad sa decom ometenom u razvoju u inkluzivnom sistemu.

Integracija dece sa smetnjama u razvoju korišćenjem resursnih centara Okruga

U Okrug rade tri resursna razvojno-integraciona inkluzivna centra: „Blago”, „Davidkovo”, „Ramenki”.

Resursni centri ostvaruju niz zajedničkih aktivnosti u saradnji sa inkluzivnim obrazovnim ustanovama:

- održavanje seminara:
 - a) o specifičnostima rada sa decom koja imaju oštećenja sluha, vida, cerebralnu paralizu u predškolskim i školskim ustanovama;
 - b) o saznajnim i emocionalnim specifičnostima komunikacije dece sa smetnjama u razvoju;
 - c) o uspostavljanju vrednosti i normi tolerantnog ponašanja kod pedagoga;
 - d) o organizaciji časova u inkluzivnom odeljenju i psihološko-pedagoškoj podršci učenicima sa smetnjama u razvoju;
- organizovanje roditeljskih sastanaka i informativno-obrazovnog rada sa roditeljima dece ometene u razvoju;
- sprovođenje koordiniranih aktivnosti na upoznavanju uslova rada škola, stvaranje specifičnog inkluzivnog okruženja;

- rad psihološko-medicinsko-pedagoške komisije resursnih centara, usmeren na rano otkrivanje dece sa smetnjama u razvoju, pripremu preporuka za psihološko-medicinsko-pedagošku pomoć i organizaciju vaspitno-obrazovnog rada u inkluzivnim uslovima.

Korišćenje resursa ustanova dopunskog obrazovanja u integraciji dece sa smetnjama u razvoju u vršnjačko okruženje

Korišćenje resursa ustanova dopunskog obrazovanja u integraciji dece sa smetnjama u razvoju u vršnjačko okruženje uključuje:

- saradnju obrazovnih ustanova sa ustanovama dopunskog obrazovanja iz oblasti kompjuterskih programa, robototehnike i projekata za učenike;
- projekat „Grad jednakih”, koji je razrađen u centru „Sinigorija”, u kome učestvuju opšteobrazovne ustanove;
- razvijanje volonterskih aktivnosti u okviru specijalne (korektivne) škole-internata za decu sa cerebralnom paralizom;
- pružanje mogućnosti deci sa smetnjama u razvoju da u potpunosti realizuju svoj potencijal u sportskim priredbama i igrama u okviru Centra za sport i igru „Ronald McDonald”.
- organizaciju festivala dečjeg stvaralaštva „Nada”, u kome svake godine učestvuje 48 specijalizovanih obrazovnih ustanova, to jest oko 1000 dece.

Uvođenje modela profesionalne orijentacije i podrške deci sa smetnjama u razvoju

Uprava obrazovanja Zapadnog administrativnog okruga (ZAO) zaključila je ugovor o saradnji sa prefekturom Zapadnog Okruga, koledžom Moskovskog ekonomsko-statističkog Instituta (MESI), koji obezbeđuje kontinuitet obrazovnog procesa dece sa smetnjama u razvoju. Deca sa smetnjama u razvoju imaju mogućnost besplatnog školovanja u koledžu MESI. Materijalna sredstva za njihovo školovanje izdvaja Prefektura ZAO. Omogućeno je i učenje na daljinu.

U specijalnoj (korektivnoj) školi-internatu za decu sa cerebralnom paralizom otvoreno je odeljenje profesionalne obuke. U okviru ovog odeljenja, deca se mogu obučiti za sledeća zanimanja: IT opera-

ter, švalja, baštovan i pletilja. Imajući u vidu da je u praksi gotovo nemoguće da se čovek koji pripada prvoj kategoriji invalidnosti zaposli, postavljeno je pitanje otvaranja specijalnih radnih mesta. Međutim, njihovo otvaranje je bilo povezano sa raznim birokratskim teškoćama, npr. invalidima su uskraćivane olakšice pošto su zaposleni, a podrazumevalo se i uvođenje dodatnih poreza na zaradu, što je obesmišljavalo njihov rad. Ipak, rukovodiocu ustanove je uspelo da reguliše pomenute teškoće. U ovom trenutku, mladi rade 4 sata dnevno, a pored toga je za njih organizovana psihološko-pedagoška podrška, sprovodi se korektivno-rehabilitacioni rad, imaju mogućnost da posećuju bazen, a obezbeđena je i ishrana u menzi.

Naučno-istraživački rad u sferi sprovođenja inkluzivnog obrazovanja

U Zapadnom okrugu je 2009. godine osnovan Interresorni savet za inkluzivno obrazovanje, u koji su uključeni svi značajni predstavnici raznih državnih i društvenih organizacija, kao što su: Prefektura Zapadnog administrativnog okruga, Sekretarijat za obrazovanje, Sekretarijat za zdravlje, Okružni metodički centar, Roditeljski komitet Zapadnog administrativnog okruga i, naravno, rukovodioci inkluzivnih obrazovnih ustanova. Cilj Saveta je uočavanje ozbiljnih problema u procesu inkluzije u Okrugu, njihovo zajedničko rešavanje i efikasna saradnja u cilju uspešnog sprovođenja programa inkluzije.

Od 2005. godine Zapadni okrug organizuje međunarodne konferencije defektologa, koje se bave aktuelnim pitanjima podrške deci sa smetnjama u razvoju. U novembru 2009. godine održana je V Međunarodna konferencija defektologa pod nazivom „Definisanje pravila i normi tolerantnog ponašanja - uslov uspešne inkluzije dece sa smetnjama u razvoju”. U radu konferencije učestvovalo je 830 ljudi iz gradova Rusije, iz Belorusije, Mađarske, Crne Gore i Finske. U novembru 2010. godine je tradicionalno održana VI Međunarodna konferencija defektologa pod nazivom „Sindrom dečijeg autizma. Mogućnosti obrazovnog prostora u obezbeđivanju korektivne, psihološko-pedagoške i socijalne podrške”.

Raduje nas što možemo da istaknemo da u procesu organizacije, sprovođenja i evaluacije korektivnog rada sa decom ometenom u razvoju u Zapadnom okrugu učestvuju stručnjaci različitih profila.